

ENTOMOLOGISCHE BERICHTEN

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR

DE NEDERLANDSE ENTOMOLOGISCHE VERENIGING

ISSN 0013-8827. Officiële afkorting (World List): Ent. Ber., Amst.

Deel 45

1 april 1985

No. 4

Adres van de Redactie:

B. J. LEMPKE, Plantage Middenlaan 64, 1018 DH Amsterdam — Nederland

B. J. LEMPKE, Interessante waarnemingen en vangsten van Lepidoptera in 1983: 41;
C. A. W. JEEKEL, Millipedes from Australia, 9: A new polydesmoid millipede from
Queensland (Diplopoda, Polydesmida: Dalodesmidae): 50; LITERATUUR: 49, 55, 56.

Interessante waarnemingen en vangsten van Lepidoptera in 1983

door

B. J. LEMPKE

Instituut voor Taxonomische Zoölogie (Zoölogisch Museum), Amsterdam

ABSTRACT. — Interesting observations and captures of Lepidoptera in 1983. Notwithstanding the very unfavourable spring and warm dry summer much interesting information about the lepidopterous fauna in that year was received. Outstanding events were the observation of one *Apatura ilia* (Denis & Schiffermüller) in the extreme south of Dutch Limburg and the capture of about 20 specimens of *Cryphia algae* (Fabricius), also in Limburg. The latter species had not been observed since 1954 with the exception of two specimens in 1980.

Het zeer ongunstige voorjaar is voor veel soorten ongetwijfeld nadelig geweest. De warme zomer heeft daarvoor vaak geen compensatie geboden met gevolg dat de aantallen duidelijk lager waren dan in 1982. Dit betekent echter niet dat er niets belangwekkends te beleven was bij de Nederlandse vlinderfauna. Uit het hierna volgende overzicht blijkt dat er flink wat gegevens binnen kwamen die de moeite van het publiceren waard zijn.

HEPIALIDAE

Hepialus fusconebulosa (Degeer). Pas in 1967 werd de vlinder in ons land ontdekt door de vangst van een exemplaar bij de Abdij Sion (Ov.) door G. Flint. Daarna werd hij in 1974 op de Hoge Veluwe gevonden door F. Leffef. Terwijl tenslotte in 1981 diverse exemplaren bij de Imbosch werden aangetroffen (A. Cox). Dat de soort nog steeds op de Veluwe aanwezig is bleek uit de vondst van twee exemplaren op 20.VI, laag bij de grond op een berkestam, weer op de Hoge Veluwe (A. Veldhuyzen).

ZYGAENIDAE

Adscita statices (Linnaeus). Op 12.VI was de vroege vorm van de vochtige gronden heel gewoon bij Nijeveen (ten noorden van Meppel). Veel van dergelijke terreinen zijn verdwenen, waardoor de vorm sterk achteruit gegaan moet zijn.

Zygaena trifolii (Esper). Van de nu zeer lokaal voorkomende soort werden op 20.VI en 5.VII een paar exemplaren bij Bergen op Zoom gezien (J. Asselbergs).

SESIIDAE

Chamaesphecia empiformis (Esper). De vlinder komt in hoofdzaak voor in het stroomgebied van de grote rivieren, Maas, Rijn en IJssel. Dit staat in verband met de verspreiding van de voedselplant, Cypreswolfsmelk (*Euphorbia cyparissias* L.). Op 10.VII.1983 werd een exemplaar gevonden bij Cuyck. Een nieuwe vindplaats voor de soort (R. Leys).

TORTRICIDAE

Tortrix viridana (Linnaeus). Er zijn in 1983 weer duidelijke migraties geweest. Te Melissant werd de vlinder het eerst op 20.VI gezien (12 exemplaren), maar de volgende dag waren er 1510 in de vangbak. Onmiddellijk daarna daalde het aantal zeer sterk tot de laatste vier op 7.VII gevonden werden. Te Kortgene hetzelfde beeld: 13 op 21.VI, 800 de volgende dag, 42 op 23.VI en aflopend tot twee op 2.VII. En te Oosthuizen: 22 en 23.VI ruim 20, 250 op 24.VI, 30 op de 25ste en tenslotte zes op 8.VII. De maximumdagen zijn dus niet gelijk, maar liggen wel vlak bij elkaar. Daarentegen was te Brielle, waar ook regelmatig gelicht werd, niets van trek te merken. Het maximum was daar zeven op 25.VI.

De rups was in de Keppelse bossen bijzonder talrijk. Omstreeks 15.V vertoonden de eiken een winters beeld. Op 23.VI was de vlinder ook zeer talrijk op licht te Drempt, er zaten zeker 250 *viridana*'s op het laken (Ch. Naves).

HESPERIIDAE

Van de zeer lokale *Carterocephalus palaemon* (Pallas) zag B. van Aartsen op 2.VI een paar exemplaren bij Best. *Thymelicus lineola* (Ochsenheimer) vloog zeer talrijk in het Schar bij Rotsterhaule (Fr.). Van *Hesperia comma* werden op 9.VII bij Havelte zeker 40 exemplaren geteld (W. Poppe), terwijl br. F. Melkert in de duinen bij Egmond er bijna 100 noteerde (tegen 19 in 1981 en 35 in 1982).

PAPILIONIDAE

Papilio machaon Linnaeus. De Koninginnepage werd vooral in de omgeving van Maastricht waargenomen. Op 23.V werden op de top van d'Observant zes wild vliegende exemplaren gezien, die alle hetzelfde gedrag vertoonden. Ze doken plotseling naar beneden, gingen even op de grond zitten en vlogen dan weer op. Dat ging zo een hele tijd door (M. Prick). Op 9.VIII werden op dezelfde plaats negen exemplaren geteld, terwijl 13.VIII een exemplaar te Mesch (een paar km ten zuidoosten van Eijsden) werd gezien (J. Snel). Bij Camerig (Epen) werd een vers ♀ gezien (D. Vestergaard), terwijl op 8.VIII een exemplaar bij Grevenbicht (aan de Maas, ongeveer 25 km ten noorden van Maastricht) vloog. Op 30.VII vloog een *machaon* op een heide bij Venlo en tenslotte werd op 15.VIII een exemplaar bij Twello gezien (G. Flint).

PIERIDAE

De Witjes vlogen over het algemeen in zeer matige aantallen. Vooral *Pieris brassicae* (Linnaeus) was schaars. Toch werden ook van deze soort nog exemplaren tot eind IX gezien, zo op 22.IX op de Boschplaat (Terschelling) en 28.IX te Sittard. *Pieris rapae* (Linnaeus) werd zelfs nog in X waargenomen: op 13.X vier in de tuin te Sittard (K. Penners). *Pieris napi* (Linnaeus) was vooral in het voorjaar het best vertegenwoordigd, maar dan wel buiten de cultuursteppe in terreinen met veel wilde cruciferen. Zo vlogen op 14.V bij Havelte ongeveer 30 exemplaren evenals op 23.V bij Old Nijeveen en in de Wieden bij Wanneperveen. Maar ook van deze soort vlogen de beide volgende generaties maar matig.

Gonepteryx rhamni (Linnaeus) werd weer tot in november gezien: 2.XI te Amstelveen, 4.XI

te Wageningen, 7.XI te Joure. Maar de kroon spande een ♂, dat op 30.XII aan een bosrand in de zon vloog op het landgoed Pijnenburg bij Soest (D. Vestergaard).

LYCAENIDAE

Op 7.IX werd in een tuin te Rhenen een ♀ van *Thecla betulae* (Linnaeus) op Guldenroede waargenomen (D. Prins). Op 22.VII werden 15 exemplaren van *Quercusia quercus* (Linnaeus) bij Slenaken geteld (H. Peeters) en begin VIII vloog de vlinder in klein aantal op Walcheren in de duinen bij Oranjezon (D. Vestergaard). De voorjaarsgeneratie van *Lycaena phlaeas* (Linnaeus) was zeer schaars, maar in de loop van de zomer herstelde de soort zich. Zo was hij op 25.VIII in flink aantal aanwezig in de omgeving van Woensdrecht op bloeiende hei (A. van Oosten), terwijl mej. K. Witvoet te Arnhem op 6.IX in diverse tuinen samen niet minder dan 160 exemplaren telde.

Van de zeer lokale *Vacciniina optilete* (Knoch) werden op 9.VII op een vliegplaats in Drenthe niet minder dan 30 exemplaren geteld (W. Poppe). Op een mooi begroeide helling bij Vaals vloog op 10.VII een vers ♂ van *Cyaniris semiargus* (Rottemburg) en twee dagen later een afgevlogen exemplaar (D. Vestergaard).

Celastrina argiolus (Linnaeus) was zeer schaars, vooral de eerste generatie. Te Amstelveen werd op 4.X nog een exemplaar op bloeiende Klimop gezien, ongetwijfeld een vertegenwoordiger van een derde generatie (C. Zonneveld).

NYMPHALIDAE

Ladoga camilla (Linnaeus). Op 8.VII zag A. Goutbeek een exemplaar in zijn tuin te Dalfsen, op 10 en 11.VII werden er ongeveer 20 geteld te Delden (J. van de Woord), terwijl op 23.VII zeven exemplaren geteld werden in de omgeving van Winterswijk (W. Poppe). Op 4.VII vloog *camilla* in aantal in het Heekenbroek bij Hoog-Keppel. Onder de ongeveer 30 exemplaren was één zonder de witte band op de voorvleugels, f. *nigrina* Weymer, waarvan tot nog toe maar één exemplaar uit Nederland bekend was (Borne, 1940, zie supplement 4 van de Catalogus). *L. camilla* werd ook aan de bosrand te Laag-Keppel gezien (Ch. Naves).

Apatura iris (Linnaeus). M. Prick telde tussen 18 en 22.VII zeven exemplaren in Zuid-Limburg. D. Vestergaard zag er niet minder dan 23, 18 mannetjes en 5 wijfjes. Eén daarvan legde eitjes op een Boswilg (*Salix caprea* L.) naast een caféterras!

Apatura ilia (Denis & Schiffermüller). Van deze rariteit werd een prachtig exemplaar van de typische vorm in de omgeving van Vijlen waargenomen. Het gelukte echter niet het te vangen (D. Vestergaard).

Aglais urticae (Linnaeus). Al begin III werd de Kleine vos op diverse door het gehele land verspreid liggende plaatsen gezien. Een groot deel van de zomer was de vlinder echter bijna overal schaars. Pas in de loop van VIII en vooral in IX trad er een duidelijke verbetering in, maar niettegenstaande de warme zomer bleven de aantallen ver achter bij die van 1982. Al tegen het eind van IX werd de vlinder snel veel schaarser, al werd nog tot eind X af en toe een exemplaar gezien. Een heel late *urticae* vloog nog op 9.XI te Amstelveen (C. Zonneveld).

Nymphalis polychloros (Linnaeus). Op 12.VII werd een Grote vos te Sittard op bloeiende Liguster gezien (D. Vestergaard).

Nymphalis antiopa (Linnaeus). In de Steenwijker Courant schreef H. Zumkehr, dat hij 9.VIII een Rouwmantel te Havelte gezien had.

Inachis io (Linnaeus). Overwinterde exemplaren werden van eind III tot begin VI slechts in klein aantal gezien. Over de zomergeneratie waren de ervaringen verdeeld. Tegenover plaatsen waar de Dagpauwoog schaars was (vooral in Limburg, maar bv. ook te Zoetermeer) stonden andere waar het tegendeel het geval was. De hoogste dagtelling te Amstelveen en Amsterdam was 93 op 8.VIII (C. Zonneveld), mej. K. Witvoet telde in haar omgeving te Arnhem in totaal 372 exemplaren, H. Zumkehr zag in de laatste week van VIII te Steenwijk op een *Budd-*

leja op een bepaald moment 78 exemplaren zitten. Op verschillende plaatsen werd in de herfst nog een zwakke tweede generatie gezien, het laatst op 9.XI te Amstelveen.

Polygonia c-album (Linnaeus). De Gehakelde aurelia lijkt vooruit te gaan, al blijft Zuid-Limburg het gunstigste gebied. Reeds op 12.III zag H. Peeters te Cadier een exemplaar dat zat te zonnen op een blad. In de loop van de zomer noteerde hij de vlinder van tal van Zuidlimburgse plaatsen, in totaal 68 exemplaren. Op 10.IV telde D. Vestergaard op beschutte plaatsen tussen Gronsveld en Cadier er 10. Op 16.IV waren er twee aanwezig in de tuin van de heer K. Penners te Sittard. Een ♀ legde eieren op de bladeren van Framboos (een nieuwe voedselplant?), hoewel vlakbij 10 rijen Rode en Zwarte Bessen stonden. Begin IX werd een exemplaar gezien te Blitterswijk (ten oosten van Venray) (H. Harsevoord). Uit Noord-Brabant werd de vlinder gemeld van Vessem (zeven exemplaren tussen 11.IV en 30.VIII, mevr. H. Gehéniau-Lasance) en Chaam (eind X, G. van Pelt). Zeeland: op 30.IV een *c-album* te Zuidzande in westelijk Zeeuws-Vlaanderen (T. Bakker), in VII en eind IX telkens een exemplaar te Middelburg (D. Vestergaard, J. Wedts de Swart). Zuid-Holland: op 22.VIII en 19.IX telkens een exemplaar in de tuin te Oud-Beierland (H. Bunjes). Noord-Holland: te Weesp in de herfst één op afgefallen fruit (A. van Tuijl). Utrecht: Rhenen, op 25.IX een verdronken exemplaar in een emmer (D. Prins). Gelderland: Buren, één op 12.VII (J. Mikkers); te Nijmegen één op 1.VII (R. de Man); te Oosterbeek-Laag en Arnhem van 31.VI-27.IX in totaal 25 exemplaren! (mev. K. Witvoet); te Wageningen één op 19.IX; te Ulft één op 18.IV, 13.VII te Eldrik, 28.VII te Drempt en 2.VIII bij De Steeg (Ch. Naves).

Araschnia levana (Linnaeus). De vlinder was op de meeste bekende vindplaatsen wel in redelijk aantal aanwezig. Van de derde generatie werd alleen een exemplaar gemeld dat op 4.X te Oosthuizen gezien was (W. van Rooyen). Friesland leverde voor mij weer een aantal nieuwe vindplaatsen op: Tietjerk, Twijtel, Gorredijk, Katlijker Schar, Akkrum, Grouw, Echtenerbrug, Nijega. In Overijssel: Ossenzijl; in de Betuwe: Driel; in Zuid-Holland: het Quakjeswater op Voorne; in Zeeland: Haamstede, weer op Noord-Beveland, de tuin van Kasteel Ter Hooge bij Middelburg. In het verslag van 1982 ontbrak een waarneming van *levana* op 7.VIII te Oosterend op Texel, de eerste op de Waddeneilanden! (J. Moonen).

Clossiana selene (Denis & Schiffermüller). Op 7.VIII vlogen tientallen exemplaren te Rouveen (Ov., ten noorden van Staphorst, B. van Aartsen) en W. Poppe telde er ongeveer terzelfder tijd bijna 100 te Wanneperveen.

Issoria lathonia (Linnaeus). Door het ongunstige voorjaar werd pas op 5.V het eerste exemplaar door br. Melkert bij Egmond-Binnen gezien. Die hele maand bleef de vlinder zeer schaars en pas in de tweede helft van VI werd hij wat gewoner. De beste maanden waren juli en augustus, maar toen het fraaie zomerweer in IX plotseling omsloeg, werd ook de Kleine parelmoervlinder veel zeldzamer en na 28.IX werd geen enkel exemplaar meer gezien. Behalve van Egmond-Binnen werd de vlinder ook gemeld van Wassenaar en de Kennemer duinen, Terschelling en Ameland. Het aantal getelde exemplaren bedroeg 200 plus 120, die P. Zunker en zijn collega's van het Staatsbosbeheer op Terschelling geteld hadden.

Fabriciana niobe (Linnaeus). Op 28.VI vloog de vlinder zeer talrijk bij Castricum. Op distels langs de Zeeweg werden 60 exemplaren geteld (W. Oord). In de duinen bij Egmond-Binnen noteerde br. Melkert er in totaal 160. Terschelling leverde een totaal van 46 op.

Mesoacidalia aglaja (Linnaeus). Een veel schaarsere soort. Op 11.VII werden drie exemplaren te Wageningen gezien en later nog één, bovendien één te Zetten (D. Prins). Op Terschelling werden niet meer dan zes exemplaren geteld.

Argynnis paphia (Linnaeus). Van deze zeldzaamheid nam Alex de Graaf thuis in de tuin te Beusichem een exemplaar waar. Op 22.VII vloog een ♀ op de Touristenweg tussen Epen en Vaals boven viooltjes en bramen (D. Vestergaard), op 25.VII werd een *paphia* in het Heekenbroek te Hoog-Kappel gezien (Ch. Naves).

Mellicta athalia (Rottenburg). Een wel heel verrassende waarneming deed de heer A. Elferink, toen hij op 21.VIII een fraai exemplaar bij de vijver in zijn tuin te Noordwijkerhout zag zitten. Goed nieuws voor deze soort: er blijkt een kolonie op de Hoge Veluwe te zitten (A. Veldhuyzen).

SATYRIDAE

Pararge aegeria (Linnaeus). Van de vooral in bosachtig terrein thuis horende vlinder werd 30.IV een exemplaar te Groede waargenomen, in het open land van westelijk Zeeuws-Vlaanderen (H. van Waarden). Op Walcheren vliegt hij in toenemende aantallen langs de binnenwegen, in de plantsoenen en op de buitenplaatsen. Van de herfstgeneratie werd op 2 en op 22.X een exemplaar gezien (J. Wedts de Swart). Een eind IX uit het achterbos van het Kasteel Ter Hooge (Middelburg) meegenomen ♀ legde eieren op Straatgras (*Poa annua* L.) te Soestdijk. Twee rupsen die van het gras afgekropen waren, werden later aangetroffen op een Papyrusplant en daarop met succes verder gekweekt (D. Vestergaard).

Lasiommata megera (Linnaeus) was vooral eind VIII talrijk in de Wassenaarse duinen (G. Wilmink), in de omgeving van Harderwijk veel talrijker dan in 1982 (evenals *P. aegeria*, D. van Katwijk), en werd ook uit de omgeving van Zwolle als talrijk gemeld (G. Gerritsen). Op Walcheren daarentegen was de vlinder vrij schaars. Een laat exemplaar werd daar nog op 4.X gezien.

Pyronia tithonus (Linnaeus) vloog in Zeeuws-Vlaanderen in VIII bij honderden (G. van Pelt), was ook zeer talrijk in de omgeving van Woensdrecht, terwijl half VII ongeveer 200 exemplaren geteld werden in het Schar bij Rotsterhaule (waar ook *Aphantopus hyperantus* talrijk vloog) (W. Poppe).

Maniola jurtina (Linnaeus) vloog in grote aantallen in de duinen bij Wassenaar; op 12.VII werden veel exemplaren op bloeiende Liguster waargenomen (G. Wilmink). Op 20.VII was de vlinder enorm talrijk op een bloemrijke grasstrook in het Spijkerbos (Oostelijk Flevoland) in gezelschap van tientallen *Coenonympha pamphilus* (Linnaeus) en twee *Pyronia tithonus*.

LASIOCAMPIDAE

Malacosoma castrensis (Linnaeus). Op 16.VII trof pater A. Munsters een ♂ aan in de val te Stein. Dit moet afkomstig geweest zijn van heideterreinen aan de Belgische kant van de Maas.

Macrothylacia rubi (Linnaeus). Na jaren lang zo goed als verdwenen geweest te zijn waren de rupsen in 1983 weer algemeen op de heidevelden bij Havelte (A. de Jonge).

Gastropacha populifolia (Esper). Van deze zeer zeldzame vlinder werd 19.VIII een ♂ te Grevenbicht gevangen (J. Pfenning).

SATURNIIDAE

Saturnia pavonia (Linnaeus). De vlinder blijkt goed verbreid te zijn in Zeeuws-Vlaanderen, waar hij natuurlijk geen heidedier is. Nieuwe vindplaatsen zijn: Cadzand, 1.VI.1983, Oostburg, drie exemplaren in V (T. Bakker, L. D'Hoorne), half V te IJzendijke (E. Marteijs).

ENDROMIDAE

Endromis versicolora (Linnaeus). Vooral in het zuiden van het land een zeer lokaal voorkomende soort. Nieuwe vindplaatsen: Sint Joost (Lbg.), op 8.IV een ♂ in de val in de tuin (J. Aben), Woensdrecht, 16.IV, een ♀ (J. Asselbergs).

GEOMETRIDAE

Cyclophora albipunctata (Hufnagel). Te Chaam werd op 30.IX een exemplaar van de weinig voorkomende derde generatie gevangen (G. van Pelt).

Lampropteryx suffumata (Denis & Schiffermüller). Tot nog toe waren slechts twee exemplaren uit Nederland bekend: een ♂ dat 28.V.1911 te Epen werd gevangen, en een ♀ dat 14.VI.1972 te Joure werd aangetroffen. Een derde werd nu gemeld van Maasbracht, waar J. Sentjens een exemplaar in zijn tuin ving.

Rheumaptera cervinalis (Scopoli). De uitbreiding van deze soort zal wel samenhangen met de aanplant van *Berberis* in tuinen en plantsoenen. Weer twee nieuwe vindplaatsen. Maasbracht, van 15.IV-6.V ruim 60 exemplaren, van 16-30.VIII zes van de tweede generatie gevangen en een aantal gekweekt (J. Sentjens). Ruinen, één op 17.VII (R. Westerneng).

Epirrita christyi (Allen). De soort blijkt nog steeds in de bossen bij Vijlen voor te komen, zij het ook in bescheiden aantal: op 26.X zes exemplaren, op 4.XI slechts één (M. Prick).

Trichopteryx carpinata (Borkhausen). Op 11.IV werden te Kallenkote (Ov., ten oosten van Steenwijk) 23 exemplaren geteld op stammen van populieren en wilgen, terwijl op 18.V ook weer op de stammen veel exemplaren van *Lobophora halterata* (Hufnagel) werden aangetroffen (G. Padding).

Apeira syringaria (Linnaeus). Te Oosthuizen werd op 21.VIII een ♂ van de weinig voorkomende tweede generatie op licht gevangen, bovendien ver buiten het normale biotoop. In de Achterhoek had de heer Naves de vlinder slechts twee maal waargenomen, in 1967 te Ulft en in 1971 te Laag-Keppel. Maar in 1983 was *syringaria* te Drempt vooral in de tweede week van VII behoorlijk talrijk op licht.

Apocheima hispidaria (Denis & Schiffermüller). Op 11.III was de soort talrijk te Vijlen: op het laken verschenen 48 exemplaren, waarbij twee van de zwarte f. *obscura* Kühne. Twee avonden later bedroeg het aantal zelfs tegen de 200, waarbij vier zwarte.

Cleorodes lichenaria (Hufnagel). Gelukkig blijkt de vlinder hier nog niet uitgestorven te zijn, al is hij wel bijzonder schaars geworden. Op 14.VII werd een ♂ in de val te Kortgene aangetroffen (J. van Vuure).

Bupalus piniaria (Linnaeus). Tussen 6.VI en 18.VII werden in de val te Stein 66 exemplaren gevonden, op twee na alle wijfjes. Ongetwijfeld waren ze uit België afkomstig, daar nergens in de verre omtrek dennen groeien (pater A. Munsters).

SPHINGIDAE

Hemaris fuciformis (Linnaeus). Eind VI en begin VII waren de rupsen in de omgeving van Havelte op open plekken in het bos algemeen, minder aan de rand ervan (diverse waarnemers). Vlinders van de tweede generatie werden te Egmond-Binnen op verschillende dagen in VIII gezien, de laatste op de 20ste (br. Melkert) en op 7.VIII één bij Castricum (B. Brugge).

Hyles gallii (Rottemburg). Slechts enkele waarnemingen van deze erg onregelmatig voorkomende soort: Op 15.VII twee te Echt, 13.VII één te Oosterbierum en 8.IX één van de tweede generatie te Mildam (gem. Schoterland).

Deilephila elpenor (Linnaeus). Zeer talrijk waren de rupsen bij Meijel (Lbg.). Over een strook van ruim 100 m langs een weg werden er meer dan 100 geteld, 80% ervan behoorde tot de groene vorm, de rest tot de donkere. Te Steenwijk werd 20.VIII een vlinder van de zeldzame tweede generatie gevangen. Rupsen die eind IX te Loenen (Gdl.) gevonden werden op *Fuchsia* zullen ook wel van een ♀ van de tweede generatie afstammen.

NOTODONTIDAE

Harpyia milhauseri (Fabricius). Nadat pater Munsters in de eerste helft van VI enkele exemplaren in de vangbak te Stein aangetroffen had, verscheen er weer één op 19.VIII. Ook in supplement 7 van de Catalogus (1959) werden twee vangsten in VIII gemeld. Een partiële tweede generatie komt blijkbaar zelden bij deze soort voor.

Gluphisia crenata (Esper). De vlinder was nooit te voren zo talrijk geweest te Drempt als in 1983. In de periode van 23.VI-19.VIII werden niet minder dan 30 exemplaren geteld, waarvan 15 op 7.VII (Ch. Naves). In een populierenbestand bij Apeldoorn was *crenata* eveneens gewoon (J. Wolschrijn).

LYMANTRIIDAE

Lymantria dispar (Linnaeus). Op 26.V werd te Brielle een viertal rupsen op Azijnboom (*Rhus typhina* L.) gevonden, terwijl van 7-20.VIII 11 mannetjes op het licht afkwamen (P. Rooij). De voedselplant zal wel nieuw zijn. Het massale voorkomen in oostelijk Noord-Brabant is blijkbaar voorbij.

Euproctis similis (Fuessly). Dank zij het warme zomerweer werden te Chaam van 21.IX-2.X vijf ♂ en twee ♀ van de exceptionele tweede generatie waargenomen (G. van Pelt).

ARCTIIDAE

Miltochrista miniata (Forster). Op 1.X werd te Chaam ook van deze soort een exemplaar van een overigens veel zeldzamere extra generatie gezien.

Eilema lurideola (Zincken). Zeer veel rupsen van deze soort zaten bij Havelte op de stammen van populieren en wilgen. In veel kleiner aantal zaten daar ook rupsen van *E. complana* (Linnaeus) tussen (A. de Jonge).

Parasemia plantaginis (Linnaeus). Vroeger een vrij gewone soort in de omgeving van Vijlen, maar nu al jaren lang een rariteit, waarvan vaak geen enkel exemplaar gezien wordt. Maar op 11.VI werden na intensief zoeken toch weer twee ♂ aangetroffen (M. Prick).

NOCTUIDAE

Agrotis puta (Hübner). Al weer een aantal nieuwe vindplaatsen: Reusel, Lexmond, Den Haag, Muiderberg, Voorthuizen. Te Lexmond kwamen van 11.VII-29.VIII niet minder dan 73 exemplaren op de lamp af.

Agrotis exclamationis (Linnaeus). Nog op 6.XI werd een exemplaar aangetroffen in de val te Kortgene, tegelijk met één van *Xestia c-nigrum* (Linnaeus) (J. van Vuure). De laatst bekende datum van *exclamationis* was tot nog toe 17.X (1969, Abdij Sion, G. Flint). Van *c-nigrum* zijn meer novemberdata bekend (zie supplement 9 van de Catalogus, 1962).

Mythimna albipuncta (Denis & Schiffermüller). De vlinder werd op wat meer vindplaatsen waargenomen dan we de laatste jaren gewend zijn. De eerste generatie werd van 13.VI-26.VII gezien, de tweede van 19.VIII-15.IX. In totaal werden 24 exemplaren gemeld, iets meer dan in 1982. De vindplaatsen waren: Lbg.: Geulle, Belfeld, Blerick; Zl.: Kortgene; Z.H.: Melissant; Gdl.: Ulft, Nijmegen; Fr.: Nieuw Formèrum (Terschelling).

Mythimna l-album (Linnaeus). Van de eerste generatie werden maar vier exemplaren gezien tussen 25.VI en 9.VII. De tweede verscheen pas in september en werd van 5.IX-1.X gemeld, ook weer in opvallend klein aantal, in totaal maar 14 exemplaren. Beide generaties samen slechts ongeveer een derde van 1982. Vindplaatsen: Lbg.: Gulpen, Stein, Maasbracht; Z.H.: Melissant, Lexmond; Gdl.: Nijmegen.

Cucullia asteris (Denis & Schiffermüller). Op een met *Solidago virgaurea* L. (Echte guldenroede) begroeide wegberm bij Steenwijk waren de fraaie rupsen half VIII zeer talrijk (A. de Jonge, G. Padding).

Xylena vetusta (Hübner). Van de altijd heel schaarse vlinder werd op 5.X een exemplaar te Assel (Gld.) gevangen (J. Wolschrijn).

Xanthia gilvago (Denis & Schiffermüller). De laatste jaren is de vlinder heel schaars geworden, vooral doordat veel iepen (voedselplant van de jonge rups) het slachtoffer zijn geworden van de iepziekte. Op 26.IX trof de heer M. Prick een exemplaar aan in zijn tuin te Heerlen.

Cryphia algae (Fabricius). In 1980 ving pater Munsters te Stein twee exemplaren, nadat sinds 1954 niets meer van de soort gehoord was. Daarna werd de vlinder pas weer in 1983 aangetroffen, maar nu werden in de periode van 16-30.VII liefst tegen de 20 exemplaren geteld, veel ervan sterk afgevlogen. Zie over het voorkomen van de soort ook supplement 11 van de Catalogus (1964). Het is overigens wel vreemd dat geen van de overige Limburgse verzamelaars de soort gezien heeft.

Cryphia muralis (Forster). Van deze nu ook zeldzame soort werd 4.VIII een exemplaar in Meijendel aangetroffen (M. Sonnemans).

Hyppa rectilinea (Esper). In het begin van de vijftiger jaren was de vlinder plaatselijk gewoon, maar daarna is hij een zeldzaamheid geworden die nauwelijks nog door iemand gezien wordt. Op 29.VI werd een sterk afgevlogen ♂ te Heerlen gevangen (M. Prick, daarvoor te Steyl in 1946 en in het Cannerbos in 1952).

Hoplodrina ambigua (Denis & Schiffermüller). De eerste generatie werd van 20.V-13.VII gezien met top in de tweede helft van VI. Het eerste exemplaar van de tweede werd op 7.VIII te Stein gevangen. Het hoogste dagtotaal (78) werd op 27.VIII bereikt, maar reeds na 10.IX werd nog maar af en toe een exemplaar gezien. De slotdatum was 2.X, toen nog een *ambigua* te Kortgene werd aangetroffen. Bijna alle vindplaatsen lagen ten zuiden van de grote rivieren. Een opvallende uitzondering waren de vangsten van acht exemplaren in de Zaanstreek door Rob de Vos, waarbij één van de eerste generatie. Te Drempt werd er één op 12.VI aangetroffen, het enige exemplaar dat daar in 1983 gezien werd (Ch. Naves).

Vindplaatsen: Lbg.: Stein, Blerick; Zl.: Kortgene; Z.H.: Melissant, Brielle, Rotterdam; N.H.: Zaandam, Oostzaan; Gdl.: Drempt. In totaal werden bijna 800 exemplaren geteld, ongeveer 100 minder dan in 1982.

Chrysodeixis chalcites (Esper). De vlinder werd in 1983 uitsluitend gemeld uit het westen van het land, het meest uiteraard in de omgeving van de kassencomplexen met hun gunstige microklimaat waar de soort de winter kan overleven. De eerste twee exemplaren verschenen te Berkel-Rodenrijs op 17.VII, te Leidschendam twee weken later. Augustus leverde voor deze twee plaatsen een onafgebroken reeks van waarnemingen op met in totaal 165 exemplaren. Te Berkel werd de laatste al op 14.IX gezien, te Leidschendam pas op 2.X. Buiten deze twee centra werd *chalcites* aangetroffen te Brielle op 1, 10 en 18.VIII (samen zes exemplaren, P. Rooij), te Melissant telkens één op 19, 27 en 31.VIII, 1 en 2.X (K. Huisman), te Oosthuizen, één op 1.IX (W. van Royen) en in Meijendel (Wassenaar), waar G. Wilmink op 25.IX een vers exemplaar ving. In totaal werden 241 exemplaren geteld, waarvan 174 te Berkel-Rodenrijs (C. de Veld) en 55 te Leidschendam (Th. Blokland). Zie ook Ph. Georges (1984) over het voorkomen van *chalcites* in en buiten Europa.

Macdunnoughia confusa (Stephens). Van de eerste generatie werden van 20.V-23.VI slechts zes exemplaren gezien, vijf van even zoveel vindplaatsen in Limburg, en één te Nijmegen. Waarschijnlijk behoorden vlinders van 4 en 6.VII al tot de tweede generatie, maar zeker was dit het geval met de dieren die vanaf 12.VII verschenen. Hun aantal nam snel toe, een tendens die zich in VIII voortzette, zodat *confusa* tenslotte tot in Drenthe gezien werd. Ook IX was niet ongunstig, maar in begin X was het plotseling afgelopen. Op 2 en 3.X werden nog enkele vlinders gezien te Ruinen, Apeldoorn, Soest en Heerlen en op 4.X te Drempt, maar daarna werd geen enkele *confusa* meer gemeld.

Eind VII vond M. Jansen te Hoogeveen een groot aantal rupsjes op Peterselie. Daarvan werden een 50 opgekweekt. Reeds na 14 dagen waren ze alle verpopt en nog weer twee weken later kwamen de vlinders uit: twee *confusa* en de rest *Autographa gamma*!

In totaal werden 200 exemplaren gemeld, ongeveer een derde van 1982. Vindplaatsen die niet in dat jaar genoemd werden, zijn: Z.H.: Oud-Beierland, Lexmond; N.H.: Zaandam, Oosthuizen, Egmond-Binnen, Muiderberg; Utr.: Soest; Gdl.: Elspeet, Twello, Heerde, De Steeg, Hoog-Keppel, Ulft; Ov.: Lettele, Kallenkote; Dr.: Hoogeveen.

Autographa pulchrina (Haworth). Sinds jaren is de laatst bekende datum van de vliegtijd 22.VII. In 1983 echter ving de heer A. Groenendijk een fraai vers ♀ te Den Haag op 28.IX.

Catocala sponsa (Linnaeus). Deze mooie uil, door Sepp het Karmozijne weeskind gedoopt, is maar zelden een gewone verschijning. Doch op 10.VIII vloog hij massaal rond een groep eiken bij Apeldoorn. Reeds tijdens het smeren bij daglicht kwamen de vlinders op de stroop. Op 7.IX werd nog één exemplaar aangetroffen (A. Elferink).

Laspeyria flexula (Denis & Schiffermüller). De vlinder is praktisch onbekend in het polder-

land. Opvallend is daarom de vangst op licht van een exemplaar te Oosthuizen op 10.VII (S. de Boer).

En tot slot: mijn dank aan alle medewerkers die gegevens instuurden voor dit verslag.

LITERATUUR

- Georges, Ph., 1984. *Hada proxima* (Hübner, 1809) [Noctuidae Hadeninae] et *Chrysodeixis chalcites* (Esper, 1789) [Noctuidae Plusiinae] en Belgique (2e partie). — *Linn. belg.* 9: 322-332.
- Lempke, B. J., 1956. Catalogus der Nederlandse Macrolepidoptera, vierde supplement. — *Tijdschr. Ent.* 99: 155-216.
- , 1960. Catalogus der Nederlandse Macrolepidoptera, zevende supplement. — *Tijdschr. Ent.* 103: 145-215, pl. 14-23.
- , 1962. Catalogus der Nederlandse Macrolepidoptera, negende supplement. — *Tijdschr. Ent.* 105: 149-232, pl. 1-6.
- , 1964. Catalogus der Nederlandse Macrolepidoptera, elfde supplement. — *Tijdschr. Ent.* 107: 379-466, pl. 28-33.

Plantage Middenlaan 64, 1018 DH Amsterdam.

PRICE. P. W., 1984. *INSECT ECOLOGY*, 2nd edition, pp. XVI, 607. Ca. 1575 referenties, taxonomische index 23 kolommen, auteursindex 21 kolommen, subject index 9 kolommen. John Wiley & Sons, Chichester, New York &c, ISBN 0-471-07892-1. Prijs (gebonden) £ 38,40.

Dit is de tweede druk van een bijzonder succesvol boek dat in 1975 voor het eerst verscheen. Dat succes was niet in de laatste plaats te danken aan de grote toegankelijkheid van het boek: prima verzorgd, attractief geïllustreerd, en geschreven door een gehaaid docent met een vlotte pen waardoor gecompliceerde onderwerpen zonder verlies aan wetenschappelijk niveau, toch doorzichtig bleven.

Dat de auteur van de gelegenheid van deze herdruk gebruik heeft gemaakt om een diepgaande herziening van de eerste editie te realiseren, blijkt wel uit de literatuurlijst (alleen al door zijn omvang een waardevolle toegang tot de literatuur!), waarvan ongeveer een derde van de verwijzingen dateert van ná het verschijnen van de eerste druk.

Het boek dankt zijn grote omvang niet alleen aan de diepte, maar ook aan de breedte van de behandeling. Niet alleen krijgen algemene oecologische principes alle ruimte, maar ook de raakvlakken van oecologie met gedragsstudie, evolutionaire biologie, palaeo-oecologie en biogeografie worden ruim bemeten. Soms gaat de auteur m.i. wel erg ver buiten zijn deskundigheid en taakstelling, met gevolg dat dán hier oppervlakkig en incompleet te lezen staat wat in meer gespecialiseerde literatuur vollediger en genuanceerder te vinden is.

Het boek is bedoeld als leerboek voor universitaire cursussen in de algemene en entomologische oecologie. Het lijkt me onwaarschijnlijk dat in ons land een universitaire cursus nog zó uitgebreid kan zijn dat men dit boek daarvoor zou mogen aanraden. Maar voor wie zich op eigen gelegenheid in dit onderwerp, of onderdelen daarvan, wil verdiepen, is dit wel een van de best denkbare toegangswegen. — W. N. Ellis.